

IVAN AUGUST KAZNAČIĆ KAO PJESNIK, KNJIŽEVNI KRITIČAR, POVJESNIČAR I NARODNJAKKI IDEOLOG

IVAN PEDERIN
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC: 886.2.09:929 Kaznačić
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Primljeno
: 1991-03-04
Received

Ivan August Kaznačić počeo je sa životopisima u kojima je jako izražena orijentacija prema književnoj kritici. Potom je objavljivao neke sastave u tršćanskom časopisu *La Favilla* u doba dok je studirao medicinu u Padovi.

Četrdesetih godina uređivao je *Zoru Dalmatinsku*, ali tu nije mogao igrati neku znatniju ulogu jer je uloga urednika časopisa u predožujsko doba bila neznatna - urednik je bio tek pomoćnik tiskara. Kasnije se vratio u Dubrovnik gdje je uređivao politički list *L'Avvenire* u kojem je snažno došla do izražaja literalna ideologija. Njegove uredničke aktivnosti prestale su s apsolutizmom koji je značio novo razdoblje njegovog života. I.A.Kaznačić završio je studij medicine i postao liječnikom, a kao liječnik sve više se bavio proučavanjem dubrovačke povijesti, pače je istraživao i u dubrovačkom arhivu, što onda nije bilo svakome dopušteno. Kao povjesničar on je stvorio mit dubrovačke slobode koji je odigrao znatnu ulogu u hrvatskoj političkoj ideologiji i književnosti za liberalnih sedamdesetih godina.

Ovaj rad je životopis, točnije životopis Kaznačićeva književnog i znanstvenog rada. To je životopis koji ide za tim da donekle rehabilitira životopisnu metodu koja je gotovo potpuno odbačena kao metoda u istraživanju povijesti i književnosti.

Ivan August Kaznačić rodio se 26. travnja 1817. u Dubrovniku u obitelji što je po svojim uvjerenjima i gospodarskim djelatnostima odskakala od grada u kojemu je vladalo plemstvo podijeljeno u međusobno zavađene Salamankeze i Sorboneze i zastrašeno mogućim akcijama jakobinaca.¹ Kaznačići, o kojima najprije doznajemo iz pisama Innocenza Čulića "fratra Gluhog" iz samostana Male braće, upućenih Antonu Döry von Jobbahaza, ck. višem redarstvenom komesaru u ck.upravi redarstva u Zadru,² a kasnije njegovim nasljednicima, bili su ljudi onakvog ideološkog profila protiv kakvih se dizalo plemstvo s procesom protiv jakobinaca, koji nikad nije okončan. Ivan Kaznačić bio je jedan od onih siromašnih mladića koji su se ukrcali na brod da bi zaradili novaca. Kasnije je bio konzulom Republike u Genovi gdje je drugovao s intelektualcima naklonjenim francuskoj vlasti; to su bili markizi Negro i Dubrovčanin Marko Faustin Gagliuffi i drugi pa su ga oni, čini se, privukli u redove slobodnih zidara. Poslije propasti Mletaka francuska uprava imenovala je Ivana Kaznačića, trezvenog i radišnog, upraviteljem mletačkog arsenala, no on se, videći brojne zlouporabe, zahvalio na tom dobro plaćenom mjestu i vratio se u Dubrovnik s dosta novca, koji je međutim izgubio u brojnim bankrotima što su slijedili, pa je živio skromno i povučeno od nekih novaca uložениh u Stonu.

Njegov nećak Antun Kaznačić bio je nadaren pjesnik na latinskom i hrvatskom jeziku. Počeo je kao pomorac, a onda je otišao stricu Ivanu u Genovu i učio pravo kod učenog Marka Faustina Gagliuffija. I on je tamo postao slobodnim zidarom, a pohađao je ložu i po povratku u Dubrovnik. Za francuske vlasti bio je u Dubrovniku carski punomoćnik, a onda savjetnik suda. Kad je Dubrovnik pripao Austriji posvetio se odvjetništvu, ali nije mnogo radio, jer je bio lijen, a volio je zabave i žene što je sve koštalo novaca pa su njegove kuće u Župi dubrovačkoj i Pilama bile opterećene dugovima. To je najviše smetalo njegovu sinu Ivanu Augustu, koji nije imao novaca da se školuje, pa je često prekidao studij, a ocu je predbacivao poročni život i nije s njim živio u slozi, bliži je bio stricu Ivanu koji je u to doba, dakle četrdesetih godina, još živio u dubokoj starosti.

Sam I.A.Kaznačić školovao se u Zadru, gdje je završio licej, pa u Beču, gdje je studirao kirurgiju i naučio njemački, a onda u Padovi, gdje je dvije godine

¹ Žarko M u l j a č i ć, "Salamankezi i sorbonezi u Dubrovniku, Prilog etimologiji naših političkih naziva", *Filologija*, 2(1959), str. 161-173; i s t i, "Istraga protiv jakobinaca", *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku*, 2(1953), str. 235-252.

² Tajna pisma fra Inocenza Čulića šefu policije u Zadru, Misc.23, poz.39. Čulić je ovom policajcu posvetio zanosnu pjesmu, to je rkp.310 u Arhivu Samostana Male braće u Dubrovniku. O samom A.L. Döry Almanacco provinciale della Dalmazia per l'anno 1822, str. 204. Ovo pismo Innocenza Čulića o Kaznačiću nije datirano, a potječe iz 1844. godine. Kasnije je Čulić slao svoja pisma drugim policijskim komesarima.

studirao medicinu. Onda se morao vratiti u Dubrovnik, jer njegov otac nije imao novaca da ga izdržava na studiju, a zemlje koje je ocu u miraz donijela njegova majka Marina Maslarić, nisu bile dovoljne. U Padovi je Ivan August mnogo čitao, a nastavio je s proučavanjem književnosti i po povratku u Dubrovnik, osim knjige nije znao za zabavu. Družio se uglavnom s časnicima, Talijanima i Nijemcima, vrlo malo s Dubrovčanima i nastojao postati urednikom *Zore dalmatinske*, pa je Innocenzo Čulić ovu karakteristiku o njemu i napisao redarstvu u tom povodu jer je on dolazio u obzir kao urednik tog časopisa. Čulić je tu napisao neke stvari koje su za I.A.Kaznačića bile presudne i pratile ga čitavog života.

Bio je sin slobodnog zidara koje je austrijska vlast inače progonila dvadesetih godina i baš I.Čulić optuživao je u svojim potkazivanjima mnoge Dubrovčane da su slobodni zidari. Kaznačić nije optuživao vjerojatno s razloga što se slobodni zidari od kraja tridesetih godina nisu više progonili,³ pa je Čulić napisao da je I.A.Kaznačić odan Austriji, te da ne vidi razloga da u tu odanost sumnja s obzirom da više nema tajnih društava i ljubitelja revolucionarnih novotarija pa je zbog toga preporučio da mu se dade neko namještenje. Nije bio baš sklon, ili se lukavo pravio da nije sklon, da mu se da mjesto urednika *Zore dalmatinske* jer je smatrao da časopis pisan na hrvatskom jeziku neće čitati katolici jer oni preziru "lingua schiavona", i naučni su čitati na talijanskom, a neće ga čitati ni pravoslavni, jer je pisan latinicom; kad bi se taj časopis izdavao na ćirilici, ne bi ga čitali katolici.⁴ Zbog toga Čulić nije smatrao Kaznačića osobito podobnim za urednika *Zore Dalmatinske*, dodao je još da je on mlad, da ne zna ćirilicu i glagoljicu, da na hrvatskom jeziku nema književnosti pa da ne zna ni da li je umjesno pokretati takav časopis i napokon završio dvoznačnom rečenicom: "Možda se ja i mnogi drugi varamo pa mu se može dati da neko doba uredjuje 'Zoru dalmatinsku'".

Čulić je opisao Kaznačića kao čovjeka odana vlasti i to će njega pratiti čitava života. On je međutim bio liberal iz duhovnog potomstva francuske vlasti, masonerije i, to će se niže vidjeti - našeg fiziokratskog pokreta. Austrijska vlast ga nije progonila čak ni za apsolutizma, kao što je progonila druge liberale - Francesca Carraru, Šimu Ljubića (koji su oba bili otpušteni 1849. odnosno 1858) i druge. Kaznačić je pak bio sve prije nego li čovjek koji će se dodvoravati vlasti, pa se u većem dijelu života isticao velikom nezavisnošću pogleda.

U to doba, na početku četrdesetih godina, pada i prvo razdoblje Kaznačićeva publicističkog rada na talijanskom jeziku u Martecchinijevu izdanju *Galleria de Ragusei illustri* (Dubrovnik, 1841) i u tršćanskom časopisu

³ Stijepo O b a d, "O karbonarima u Dalmaciji", *Zadarska revija*, XXIV (1975), br.1, str.95-100.

⁴ I.Čulić Francescu Carrara 8 i 26.ožujka 1844. Pisma se čuvaju u Arheološkom muzeju u Splitu i nisu arhivistički sređena.

La Favilla. U *Galleria de Ragusei illustri* nalaze se njegovi životopisi "Giovanni Gondola", "Giacomo Palmotta", "Giunio Palmotta" i "Nicolo Bona Vucichevich". U životopisu Ivana Gundulića on je opisao Dubrovnik kao oazu kulture u moru turskog barbarstva koji odvojen od ostalih Slavena zbog turskih provala njeguje kulturne veze s Italijom. Poslije esejističke analize *Osmana* on ističe da njegovo poznavanje zahvaljujemo Martecchinijevu izdanju 1826, a to znači da je I.A. Kaznačić tu naprosto književni kritičar koji reklamira Martecchinijevo izdanje⁵ i preporuča ga čitateljstvu, što znači da smo mi imali književnu kritiku i prije sedamdesetih godina kad Antun Barac stavlja njezin početak u Hrvatskoj.⁶ Kaznačić je dodao da je *Osman* dva puta preveden na talijanski, te da je njegov uspjeh bio tolik da se traži i treći prijevod, spomenuo je i Marina Gundulića koji je tri godine predavao hrvatski jezik i književnost na Medicejskom dvoru u Firenzi. Dubrovnik i njegova književnost nisu prema njemu puki *receptaculum* talijanske književnosti i kulture, već mjesto razmjene kulturnih stečevina.

Jakova Palmotića opisao je kao pisca i diplomata iz XVII. st. čiji spisi, napisani na vrlo elegantnom talijanskom jeziku, mogu pokazati načela, vrsti i sredstva vlasti malog Dubrovnika pred velikim i moćnim susjedima. U većoj mjeri nego Gundulić Palmotić je kao čovjek sveden na društvo koje je politički i to liberalni politički pojam, a sam Kaznačić pokazuje svijest o društvu svojstvenu realističkim piscima. Tu svedenost lika prema domovini - Dubrovniku bolje je izražena u liku Nikole Bunića čije zasluge neće moći izraziti nijedan spomenik jer je on svojom odlučnošću spasio Dubrovnik poslije trešnje 1667. godine, a umio se žrtvovati za domovinu pa kad je kao diplomat dopao turskog sužanjstva u Silistriji on je iz zatvora pisao Republici da se ne brine za nj i njegova supatnika Marojicu Kabogu jer važnija je sloboda Grada od njihovih života.

Čovjek je dakle sveden u ovim životopisima na Dubrovnik kao političku ideju slobode i prosvijećenosti i to tako da se njegova individualnost razvija i dolazi do veličine u službi domovini kojoj je podređena bezgraničnom odanosti kao političkoj ideji pa se u toj ideji eternizira. Nije to bilo ništa drugo do li sekularizacija vjerskog čovjeka što živi u strahu Božjem kojem je odan i pokoran. No ta laička domovina, koja je u Kaznačićevim likovima stupila na mjesto Boga, mjesto je gdje se ostvaruju sloboda i kultura, a kao takva njegova je ideja igrala ulogu u ilirizmu i kasnijem nauku narodnjaka. Bio je to dakle oblik na koji je katolicizam djelovao u liberalizmu što je zapaženo i drugdje.⁷ Kaznačić je svojim biografijama pokazao sposobnost psihološkog prožimanja lika i orijentacije

⁵ Robert E s c a r p i t, *Sociologie de la littérature*, Paris, 1958, str. 69.

⁶ *Hrvatska književna kritika*, Zagreb, 1938, str.6 ff.

⁷ William Aylott O r t o n, *The Liberal Tradition, A Study of the Social and Spiritual Conditions of Freedom*, New Haven, 1946, str. 54,62,75.

ulijevo svojstvene suvremenoj biografiji.⁸ Ovaj stil biografizma odgovara rascvatu oko 1848. s raspadom Goetheove harmonije između *vita activa* i *vita contemplativa*, gdje jedni govore o primatu znanosti nad umjetnošću u ime morala i politike, a drugi o prođuhovljenosti i estetiziranju života pri čemu historicizam postaje kritika kulture.⁹ Kaznačić je ovim dao oblik ideološkom mitu Dubrovnika koji će odigrati ulogu u razvitku našeg liberalizma u ilirizmu, a osobito sedamdesetih godina.

U *La Favilla* objavio je rad o narodnim poslovicama¹⁰ s Medom Pucićem (to je značenje inicijala P. e K. On sam nije bio folklorist i nije skupljao narodno blago, pozivao se na sakupljački rad Vuka St.Karadžića, Đura Ferića i Jovana Muškatirovića.¹¹ Predmet mu se činio važan jer Slaveni imaju u Evropi najbujniju narodnu kulturu, a bliskost te narodne kulture među raznim slavenskim narodima dokazuje njihovo bratstvo. Bio je to tipični rodoljubni ilirski stav koji je talijanska liberalna javnost očigledno rado primala, jer je Kaznačić u tim poslovicama nalazio narod kao religiozan, uvjeren u ljudsko dostojanstvo, rodoljuban i željan napretka, a savjetovao je da naš stav prema Italiji ne bude idolatrija njezinih opačina i poroka. Italija treba da nam bude uzorom suvremene nacionalne uljudbe. Nalaženje poročnosti u razvijenijoj talijanskoj uljudbi Kaznačić duguje fiziokratskim piscima¹² bliskim Rousseauu, no za razliku od njih Kaznačić nije zaokupljen pitanjima modernizacije proizvođnje, već demokratizacijom kojoj je nacija okvir.

U potpisanoj biografiji Dositeja Obradovića¹³ opisao je Dositeja kao čovjeka prožetog ljubavlju prema znanosti i željom da prosvijetli svoj srpski narod. Znanost je dakle sredstvo da se stvori nacija pa Dositej traži uvodnje narodnog jezika umjesto crkvenoslavenskog da bi on bio razumljiviji širem krugu građana, što će biti baza nacije i veza naobraženih sa seljacima. Slično kao i u biografijama G. Droysena, znanstvena kritika je movens povijesti, energija joj je

⁸ Jan R o m e i n, *Die Biographie, Einführung in ihre Geschichte und ihre Problematik*, Bern, 1946, str. 71,88.

⁹ Helmut S c h e u e r, *Biographie, Studien zur Funktion und zum Wandel einer literarischen Gattung vom 18 Jahrhundert bis zur Gegenwart*, Stuttgart, 1979, str. 55-56.

¹⁰ To su Studi sugli Slavi, VII Proverbi popolari, *La Favilla, Giornale Triestino*, VIII(1843) br.I, str. 4-9.

¹¹ To je moglo biti F e r i ć e v o *Prorječje jezika slovinskoga pričam istomačeno* (rkp.), Jovan M u š k a t i r o v i ć (1743-1809) *Pritče iliti po prostomu poslovice tjemže senencie iliti riečenja* (Beč, 1787).

¹² Npr. Petar Nutrizio G r i s o g o n o kad ustaje protiv talijanskog luksuza što uzrokuje uvoz i odlijevanje novca iz Dalmacije, *Riflessioni sopra lo stato presente della Dalmazia, Opera economico-politica*, Firenze, 1775, str. 99-100.

¹³ "Studi sugli Slavi, XII, Dositei Obradovich", *La Favilla* VIII(1843), br.XVII, str. 264-268.

ljudski rad, a tvar kulturno djelo kao plod rada izložen kritici.¹⁴ Nadalje je Kaznačić ustao protiv zlouporabe vjere i neznanja svećenstva, a smatrao je da vjera i nacija nisu isto, te da su katolici, pravoslavni, a i "Turci" isti narod što će se vidjeti kad se naši ljudi izbave iz svoje zaostalosti. Na kraju je usporedio Dositeja s Goetheom, Vittorinom Alfierijem i J.J.Rousseauom.

U radu o slavenskoj etnografiji (napisanom s Pucićem pod šifrom P.e K.),¹⁵ on je popularizirao pitanje slavenske sloge i jedinstva, isticao je da su slavenski jezici najbliži sanskrtnu slijedeći u tome francuskog filologa G.Eichhafa u djelu *Histoire de la langue et de la littérature des Slaves* (Paris, 1839), a onda je istakao važnost južnoslavenske narodne pjesme, glagoljice, profane književnosti u Zagrebu i istakao Ljudevita Gaja kao čovjeka koji nadilazi regionalizam stvarajući od niza regionalnih književnosti jednu općenacionalnu. Rusku književnost smatrao je najvažnijom među slavenskima, a za njom poljsku. Bliskost filološkom rodoljublju vidi se u njegovoj osudi isusovaca koji su u protureformaciji kvarili poljski narodni jezik uporabom latinskoga. Tu, dakako, igra neku ulogu i suprotnost slobodnih zidara i isusovaca kao i liberalni nazor o nedemokratskom djelovanju te družbe. Kaznačić je istakao Adama Mickiewicza kao slavenskog poklisara na Zapadu i kao katoličkog Byrona, znak da za nj nisu samo filološki i politički razlozi bili važni, već i čisto književni što nije bilo tipično za ilirizam gdje su književni razlozi znali uzmicati pred političkim i kulturnim. Smatrao je da je naš jezik najljepši među slavenskima u čemu je slijedio mišljenje poljskog protureformacijskog teologa Hosiusa,¹⁶ ali da nije dobro jedan slavenski jezik napraviti obvezatnim za ostale kao toskanski u Italiji, već od niza ravnopravnih dijalekata skovati jezik kako su to radili Grci.¹⁷

U životopisu Andrije Čubranovića potpisanu samo Kaznačićevim imenom¹⁸ ističe se okolnost kako je ovaj pučanin i obrtnik ipak bio pjesnik u doba kad su i plemići znali učiti *artes mechanicae*. Čubranović je dakle identifikacijski lik za čitatelja pučanina i intelektualca koji učrščuje njegovu građansku svijest kulturnim dosojanstvom. No Kaznačić je opisao njegov doživljaj i zaljubljenost pod čijim je Čubranović dojmom napisao *Jedupku*, dramu, koju je Kaznačić i

¹⁴ Dietrich H a r t h, "Biographie als Weltgeschichte, Die theoretische und ästhetische Konstruktion der historischen Handlung in Droysens Alexander und Rankes Wallenstein", u: *Deutsche Vierteljahrschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte*, 54(1980) Heft I, str.67.

¹⁵ "Studi sugli Slavi, IX Etnografia", *La Favilla*, VIII(1843) br.VII, str. 97-104.

¹⁶ Sante G r a c i o t t i, "Mišljenje Poljaka Hozija (1558) o upotrebi slavenskog jezika u liturgiji", *Kačić*, XI (1979) str. 205-216.

¹⁷ Slično misli i Šime L j u b i ć u spisu "O ljubomudrju jezika slavjanskoga" 1, 4-5. Ljubićeva ostavština u Historijskom arhivu u Zadru, VIII A br.19 Kut.9.

¹⁸ "Studi sugli Slavi, XV, Andrea Ciubranovich", *La Favilla*, IX(1844), No.VI.

analizirao. Bio je dakle svjestan jedinstva empirijskog doživljaja i pjesničkog stvaranja koje je važno u književnosti između *Sturm und Dranga* i Baudelairea i taj postupak je primjenjivao kao književni kritičar.

Vidimo dakle da je *La Favilla* bila časopis blizak ilirizmu u kojem je Kaznačić djelovao kao popularizator ilirskih ideja u talijanskom liberalizmu. Značajno je da je *La Favilla* pozdravila u anonimnom uredničkom članku pokretanje *Zore dalmatinske* kao časopisa koji će stvoriti publiku s recepcijskim mehanizmima kadrim da uživa u djelu Ivana Gundulića, Josipa Barakovića, Ivana Ivaniševića i dr.¹⁹ Sam Kaznačić odigrao je ulogu relatora hrvatske književnosti u Italiji i kao prijatelj talijanskih pisaca kakvi su bili Francesco Dall'Ongaro i liberalni Giovanni Prati za njegova lutanja poslije napuštanja Torina 1843. Ovim piscima je Kaznačić pomagao da se upoznaju s našom kulturom.²⁰ Sam Dall'Ongaro bio je sa svoje strane u vezi s Giuseppe Mazzinijem i Nikolom Tommaseom.²¹

Kaznačić je u to doba surađivao i u *Zori Dalmatinskoj* gdje je objavio sastav "Sila ljubavi"²² u kojem je opisao njemačkog romantičara Heinricha Stieglitza što je u to doba, poslije ženina samoubojstva, putovao Dalmacijom. Evo kako je opisao Stieglitza: "Crne vatrene oči, pogled dubok, prosto čelo, rjedak ali xivahan govor, berz i zapusten hod, brada gusta i dugačka: ..." (str. 185). Ovakav naglašeno individualni lik nije vezan društvom i njegovim konvencijama, već je ožaren duhovnim žarom što se nalazi izvan i iznad društva. To je njegova žena što je počinila samoubojstvo ostavivši oproštajno pismo: "Bolesti moje duše nepoznaš, njim se niesam nigda prekorila(...) Iznachemo se jednoč slobodni svakoga veza. Ali imaš vazda Xivieti do naiposljednega tvoga dana, i ukazati se jak svietu". (str. 202) Ivan August Kaznačić pokazao je ovdje svijest o vrijednostima njemačkog romantizma, a to su abnormalne sklonosti duše i smrt koja nije kraj, već početak pravog života u mističnoj povezanosti Stieglitza i njegove pokojne žene, koja samom Stieglitzu daje snagu nezavisnosti od društva.²³

U prilogu "Nesto o serbskoj literaturi"²⁴ on je hrvatsko-srpski jezik

¹⁹ Anonymus, "Nuovo giornale illirico", *La Favilla*, IX(1844) No. XXIV, str. 11-12.

²⁰ Giovanni Augusto Kaznačić + 19. febbraio 1833. *Biblioteca storica della Dalmazia, Monografie*, II (1882-1883) str. 138.

²¹ Mate Z o r i ć, "Hrvatska i Hrvati u talijanskoj lijepoj književnosti", *Hrvatski znanstveni zbornik*, sv.2 (1971), str. 48-49.

²² *Zora dalmatinska*, I (1844) br. 24, str. 185 i br. 26, str. 201-202.

²³ Paul K l u c k h o h n, *Das Ideengut der deutschen Romantik*, Tübingen, 1966, str. 50.

²⁴ *Zora dalmatinska*, I (1844, str. 355-360 i br. 46, str. 362-365.

podijelio u tri narječja, istočno kojim govore Srijem, Bačka, Banat, zapadno kojim govori Slavonija, Hrvatska, sjeverozapadna Bosna, Dalmacija i Dubrovnik, te južno kojim govori južna Srbija, Crna Gora i istočna Hercegovina. Filološki ova podjela nema osobitog značenja, važnija je svijest da Hrvati i Srbi doduše nemaju "sveučilište i učevnijeh druxestvah", ali imaju jezik i narodnu kulturu, i moraju znati da bez sloge u jeziku ne mogu napredovati, tu složnu njegu jezika on zamišlja ovako: "Srbliji poznavajući svoj bogomoljni jezik obogatiche nas govorni narodni jezik, a Hervati i Dalmatini svojim Gundulichem, Kačichem, Dosenom i ostaliem Pjesnicima ukrasiche ga, a svi skupa nasiem narodniem pjesmama, pripovietkama, poslovicama nakitichemo ga i obogatiti" (str. 364). Osim pitanja sloge tu je važna svijest da je najvažnije pitanje jezika njegova njega i to ne uz isključivu orijentaciju prema folkloru, nego i prema starijoj hrvatskoj književnosti u čemu je Kaznačić bio blizak Šimi Ljubiću. U članku "Pregled nekoliko knjigah Slavianskih izdanih preko godina 1844"²⁵ on je istakao da se u južnih Slavena probudio duh našega doba "to jest duh izobraxenja i ljubexljiva spoznaja medju narodima, probudio je xivu poxudu poznanja svoje narodnosti, svojega jezika, i svojega knjixestva (...) nekoliko nasieh izobraxenieh muxevah veche su učinili u ovo kratko doba negoli se je bilo učinilo u ciele prosaste viekove."

Pošto je s ovako poletnom naprednjačkom vjerom u budućnost i vlastite snage istakao jezik i književnost kao glavni sadržaj suvremene nacije uočio je kao glavno pitanje naše književnosti populariziranje dubrovačkih pisaca, skupljanje narodnih pjesama i buđenje književne publike što se vidi "kako duh narodnosti raspostiva se u Hrvatskoj i medju Xenami, i kako često one naresivaju časopise svojema stihotvorenjama." Tu je mislio na Anu Vidovićevu i Dragojlu Jarnevićevu svjestan toga da građanska žena, koja nije zaposlena, a uživa stanovito blagostanje, može biti vrlo važan potrošač industrije knjiga.

Već od četvrtog broja *Zore dalmatinske* razvila se raspra zbog pitanja neslaganja Ljudevita Gaja i Ante Kuzmanića oko pravopisa koji će postati općenacionalnim.²⁶ Raspra je završila Kuzmanićevom ostavkom, pa je novim urednikom postao Kaznačić. Međutim u toj raspri Ante Kuzmanić i Kaznačić nisu bili najvažniji ljudi, urednik prije 1848. nije bio mnogo više od izdavačeva sekretara, nije još bio odgovorni urednik a izdavači su bili braća Pietro i Napoleone Battara. Oni su s namjesništvom željeli da se u Dalmaciji širi moral, industrija, javna higijena, a braća Battara brinula su se o svojoj zaradi. Na pitanje guvernera

²⁵ *Zora dalmatinska*, I (1844) br. 47, str. 368-371.

²⁶ Zlatko V i n c e, *Putovima hrvatskoga književnog jezika, Lingvističko-kulturnopovijesni prikaz filoloških škola i njihovih izvora*, Zagreb, 1978, str. 344-345; Stijepo O b a d, "Neki problemi oko *Zore dalmatinske* u početku izlaženja", *Radovi Centra JAZU u Zadru*, sv. XXIV (1977) str. 98-99.

A. Turszkog šef policije August Martinez odgovorio je 3. rujna 1842. da hrvatski jezik valja usavršavati da bi se u školama mogla držati nastava na tom jeziku pa će dobro biti izdavati časopis na hrvatskom. Kuzmanić nema prigovora osim što je prevelik zanesenjak, no cenzura će ga umjeti obuzdati to više što se on ne slaže s Gajem u pitanjima pravopisa.²⁷ Pravi protivnik Gajeve pravopisa zapravo je bila cenzura i cenzor Ivan Vitezić. God. 1820. namjesništvo je sastavilo pravopisnu komisiju; okružnicom od 31. kolovoza te godine namjesništvo je odredilo pravopis kojim se smiju tiskati ilirske knjige. Pozivom na tu odluku odbijen je 1844. prijedlog da se pjesme Anc Vidovićeve i *Zora dalmatinska* tiskaju novim pravopisom.²⁸ Cenzura je četrdesetih godina pitala biskupe i okružne poglavare za mišljenje o pravopisu i oni su se izjašnjavali za pravopis iz 1820, tek školovana omladina i poneki trgovac bili su za Gajev pravopis.²⁹

Međutim, broj pretplatnika *Zore dalmatinske* opao je od 714 na samo 273 u toku prve godine, iako je cijena od 4 for. bila vrlo niska. Među pretplatnicima bilo je malo župnika, učitelja i činovnika koji su se očekivali, pa su braća Battara napisala molbu grofu Josefu von Sedlnitzky, predsjedniku Vrhovnog dvorskog dikasterija redarstva i cenzure u Beču 25. srpnja 1844.³⁰ i predložili mu da im vlast otkupi jedan dio naklade i podijeli ga besplatno činovnicima i svećenicima kao što je francuska vlast besplatno dijelila *Kraljski dalmatin*. Cenzura je pristala pa je uputila okružnicu biskupskim ordinarijatima i okružnim poglavarstvima i odgovor je bio povoljan, svi su oni pristali uzeti i besplatno podijeliti određen broj primjeraka svojim činovnicima, odnosno svećenicima.³¹ Iz ovih spisa se vidi da je namjera *Zore dalmatinske* bila proširiti u narodu higijenu, ćudoređe i unaprijediti poljodjelstvo, prosvijetliti narod člancima na hrvatskom jeziku, podučiti ga, unaprijediti pčelarstvo i industriju. Bila su to dobro poznata načela fiziokratskog pokreta koji se razbujao u agrarnim

²⁷ Vjekoslav M a š t r o v i ć, "Pripreme za izdanje *Zore Dalmatinske* u Zadru god. 1842 i 1843", *Radovi IJAZU u Zadru*, sv. IV-V, str. 85-116.

²⁸ Historijski arhiv u Zadru, Pres. spisi, Pismo I.J. Vitezića namjesništvu od 29. kolovoza 1841, 1844, XI/2/6. Tako nastaje pojam pravopisa koji propisuje država kao što je 1807. nastao u Dalmaciji pojam državno propisanog uredovnog jezika. Ivan P e d e r i n, "Strani i uredovni jezik u Hrvatskoj", *Jezik*, 29 (1982), br.3, str. 69.

²⁹ S. O b a d, "Služebeno mišljenje o grafiji u Dalmaciji sredinom četrdesetih godina XIX stoljeća", *Radovi Centra JAZU u Zadru*, sv. XXI (1974) str. 135-141. O radu komisije 1820, i Z. V i n c e, *Op.ćt.*, str. 132.

³⁰ Hist. arhiv u Zadru, Pres. spisi, 1844, XI/2/6.

³¹ Jedino je episkop Jerotije Mutibarić odgovorio 10. prosinca 1844. negativno jer da pravoslavni svećenici ne znaju čitati latinicu, a nije bio zainteresiran za unapređenje poljodjelstva.

akademijama krajem XIX. st. u Dalmaciji.³² Vlast nije željela ništa drugo, nego proširiti sudionike i prividne sudionike u vršenju vlasti, proširiti bazu vlasti i time trgnuti svoje činovnike iz letargije. Ne želeći izgubiti kontrolu vlast je postajala pri starom pravopisu, no videći da *Zora dalmatinska* prijati da se ugasi stiskala je oko i dopuštala tu i tamo iznimke.³³ *Zora dalmatinska* nije uopće zamišljena ni pokrenuta kao književni časopis, ona je stenjala pod oširim nadzorom vlasti kao i ostali časopisi tog doba zbog Karlsbadskih zaključaka o tisku 1819, pod koje su popadali, pa je bujanje časopisa otpočelo tek poslije ukidanja tih zaključaka 1848/49. xlnosno zbog bolje tehničke opreme i ilustracija.

Tada su se časopisi kao *Gartenlaube*, *Globus* i dr. obraćali građanskoj obitelji.³⁴

Iako Kuzmanić tu nije vodio glavnu riječ, on je u *Zori dalmatinskoj* odigrao ulogu time što je objavio niz književnih i filoloških članaka zahvaljujući popustljivosti cenzora, a upravo tim člancima on se obraćao intelektualcima. Kad je odstupio braća Battara našla su se u nećoumici kako naći novog urednika, jer urednički posao onda nije bio priznat. Dana 16. rujna 1844. predložili su Kaznačića. Namjesništvo je počelo skupljati vijesti o njemu, dobilo ih je od I.Čulića, a iz pisama Okružnog poglavarstva u Dubrovniku od 25. rujna 1844.saznajemo da je on studirao s državnom stipendijom jer ga otac nije mogao školovati. Okružno poglavarstvo nije imalo ništa protiv njega, ali ga nije moglo ni preporučiti jer je bio mlad i neiskusn. Napokon je uprava redarstva iz Beča javila 1. prosinca 1844. guverneru Turszkom da Kaznačić može postati urednikom, da je darovit mladić koji se poslije više godina studija vratio kući i traži mjesto jer se ne slaže s ocem koji je mason, dok on, Ivan August, to nije.³⁵ U diskusiji oko problema *Zore Dalmatinske* 1844. pitanje novog urednika zauzimalje najmanje mjesta, za vlast i izdavača to je bila sporedna stvar. Tako je Kaznačić poslao urednikom časopisa i tu dužnost nije obavljao savjesno. Iz pisma braće Battara namjesništvu od 20. kolovoza 1845 (isti spis) vidi se da je 1845. bio napustio Zadar i otišao kući gdje je ostao dva mjeseca. Kad je krajem te godine napustio mjesto urednika časopis je uređivao kanonik Mate Šarić, ali tako da se ne zna za nj, njegov nasljednik Nikola Valentić pristao se primiti urednikovanja, ali se dugo

³² Ivan P e d e r i n, "Fiziokratski pokret u Dalmaciji krajem XVIII st.", *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 1984, br. 1-2.

³³ Tode Č o l a k, "Zora dalmatinska", *Zbornik Filozofskog fakulteta u Beogradu*, knj. IV (1957) str. 368-369.

³⁴ Joachim K i r c h n e r, *Das deutsche Zeitschriftenwesen, seine Geschichte und seine Probleme, Teil II Vom Wiener Kongress bis zum Ausgange des 19 Jahrhunderts, Mit einem wirtschaftsgeschichtlichen Beiträge von Hans-Martin Kirchner*, Wiesbaden, 1962, str. 2, 150-151, 169.

³⁵ Spis citiran ad 30.

opirao da mu se objavi ime kao uredniku. Za izdavača, braću Battara, časopis je i dalje bio časopis za unapređenje poljodjelstva i prosvjećivanje seljaka, a ne književni časopis. *Zora dalmatinska* je bila književni časopis za *Danicu ilirsku* koja je o Novoj godini 1845. pozdravila što se uredništva primio "izvarstni pesnik i spisatelj, te prijatelj narodnosti i sloge" Ivan August Kaznačić.³⁶ Primivši se urednikovanja Kaznačić se obratio na početku drugog godišta "Gospodi predbrojiteljima". Spomenuo je "duh narodnoga razvijanja i čutjenja (koji kao iskra pod pepelom ležeca reči topli i ponjatja krije)" i time adaptirao Grimmov i Savignijev pojam "Volksgeist" - duh narodni.

Dok je kod Grimma "duh narodni" jezik kao kolektivna snaga naroda³⁷ Kaznačić je taj pojam proširio pojmom razvoja i vjere u budućnost izražene iskrom koja će se razviti u vatru. Isticao je "da suprot burnom vetru svom snagom i umom putujemo, podupirući silom ovu malo ladjicu naše slobode, okom i duhom, gde nam Zora zrake svoje pruža i upire, kroz gustu maglu prošaste slepoće i tamnosti". I kazavši ovim opet vjeru u budućnost najavio je "općeni pravopis" koji ipak nije proveo jer je ostao na pokušajima.

U rubrici "Knjixevne vesti" objavio je članak "Česki časopisi u godini 1845"³⁸ i tu se založio za književni profesionalizam pa je u osvrtu na časopis *Češka pčela* istakao kako "izdavatelji platjaju sastavke podpomočnika po 8 fl. list". Kao uzor časopisa istakao je "Časopis česke'ho museum" koji "zabavlja se poglavito verhu jezikoslovlja i sgodopisja slavjanskoga". Bez sumnje Kaznačićeva koncepcija *Zore dalmatinske* bila je bitno različita od Battarine. Kaznačić je nastojao predstaviti i strane pisce čitateljstvu pa je 1844. preveo jednu pjesmu Victora Hugoa iz *Chante de Crepuscule*³⁹, a 1845. po jednu pjesmu Goethea i jednu Alphonse de Lamartinea.⁴⁰ Sve skupa je odviše oskudno da bi se moglo govoriti o njegovoj ulozi u recepciji stranih književnosti u Dalmaciji, ali ipak zasvjedočuje Kaznačićevu erudiciju i poznavanje stranih jezika.

Tada je Kaznačić objavio i dvije svoje pjesme - "Grob" i "Ruxa".⁴¹

³⁶ *Danica*, XI (1845) br. 10. urednička bilješka. Kaznačić se upoznao s ilircima na putu za Beč najesen 1836. I v o s k o v i ć drži da je on postao urednikom *Zore dalmatinske* na Gajev i Preradovićev prijedlog: "Narodni preporoditelj Dr. Ivan Kaznačić (1817-1883)", *Dubrovnik*, 1962, br. 3-4, str. 113 i 115.

³⁷ P. K l u c k h o h n, *Op.cit.*, str. 113.

³⁸ *Zora dalmatinska*, II (1845) br. 14, str. 111-112.

³⁹ *Ibid.*, I (1844) br. 17, str. 135.

⁴⁰ X i v a t i g a d a v a m, Polag Goethe'ova Stirbt ein Fuchs so gilt der Balg i Ljepir, Neuvieme Meditation par A. de Lamartine - "Le Papillon" - *Zora dalmatinska*, II (1845) br. 3, str. 19.

⁴¹ *Zora dalmatinska*, II (1845) br. 24.

Pjesma "Grob", kao i inače pjesme u realizmu, ističe dvojnost gledanja i gledanoga.

Pruxih i ja moje xeljne oči
 Put istoka, u leposti sunca.
 Ja upoznah tvoju lepost Boxe!
 Kolik kratih kad podnevno sunce
 Xarkim sracim sve stvoreno sperxi,...

Gledano je priroda, ali priroda kao djelo Božje, pisac želi spojiti prirodnoznastvenost realizma s vjerom. No i čovjek koji prebiva u toj prirodi je "prirodni" čovjek, a to će reći seljak koji pjeva svoje pjesme u kojima se razlika između umjetnosti i prirode ukida:

I seljanka pospeši se domu
 Radostivu pevajući pesmu
 Dragu svomu koi je xeljno čeka,...

Lirika se ne ističe u Kaznačićevu radu,⁴² ali ova pjesma može pokazati da je njezin autor poznavao književne zahtjeve svog doba i svoje književnosti, ali je nedovoljna da ga iskaže kao književnu ličnost.

Kaznačić je te iste godine otišao s mjesta urednika *Zore dalmatinske*, a da u njoj nije ostavio traga osim što je časopisu dao do stanovite mjere karakter književnog časopisa što nije bila namjera braće Battara. Dublji traga nije ni mogao ostaviti jer je ovakvo ustrojstvo časopisa kao poduzeća privatnog i individualnog poduzetnika tiskara uredniku ostavljalo malo mogućnosti, a pisci su takav položaj osjećali kao nedostojnu tiraniju, pa je Jerolim Šutina, koji se brinuo oko izdavanja Ljubićeve *Poviesti narodne dalmatinske književnosti* i nije imao uspjeha, a ovo djelo ostalo je u rukopisu, pisao Ljubiću iz Šibenika 19. svibnja 1850, da je u Zagrebu osnovana Matica hrvatska kao kulturno društvo što će osloboditi pisce "monopola" tiskara.⁴³ Privatni poduzetnik kao pouzdanik vlade, kakvi su bila braća Battara, nije bio najpouzdaniji poslodavac za pisca, jer mu je davao premale slobode zabrinut za profit. Budućnost je u knjižarstvu pripadala društvu s anonimnim dioničarskim kapitalom (i državnom subvencijom) kakva je bila Matica, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, pa Dionička tiskara, no takva društva postala su u sjevernoj Hrvatskoj slobodnija tek poslije 1868, a u Dalmaciji ih nije bilo ni onda.

⁴² Zbog toga je Vinko L o z o v i n a opisao I.A.Kaznačića kao minornog pisca - *Dalmacija u hrvatskoj književnosti, Povijesni pregled regionalne književnosti u Dalmaciji, Hrvatskom primorju i Istri* (1800-1890), Zagreb, 1936, str. 247.

⁴³ Historijski arhiv u Zadru, Ljubićeve ostavština, 11/VIII. 433.

Kad je riječ o Kaznačićevu boravku u Zadru valja spomenuti da je on 1846. preveo i *Osnove slovnice slavenske narečja ilirskoga* Vjekoslava Babukića (Zagreb, 1836) kao *Grammatica della lingua slava*.

Kaznačić je napustio Zadar 1845. i ponovno otišao u Padovu gdje je diplomirao 6. rujna 1846. Njegov profesor, Vincenzo Pineli (1802-1857), pisac radova o koleri, malariji i upali pluća, te dobročinitelj sveučilišta u Padovi⁴⁴ ponudio mu je da ostane u Padovi kao njegov asistent, ali Kaznačić je više volio vratiti se u svoj rodni Dubrovnik gdje je postao asistentom u Pokrajinskoj bolnici 1847, da bi 1849. počeo raditi kao liječnik.⁴⁵

God. 1848. odlučio je knjižar Martecchini u Dubrovniku izdavati list. Namjera mu je bila povjeriti uređivanje Baldovinu Bizzarro koji je međutim baš u kolovozu 1848, kad je list počeo izlaziti, iznenada umro, pa je urednikom postao Ivan August Kaznačić, a list se nazvao *L'Avvenire, Foglio settimanale, economico-politico-letterario e commerciale*. Ovaj list bio je kratka vijeka, on se ugasio u previranjima tog doba već u veljači 1849, jer bi, kao politički tjednik, prema novom zakonu bio morao položiti oveću jamčevinu. Suradnici su mu bili Vladislav Vežić, Medo Pucić, Lujo Serragli i dr. U listu je samo jedan članak, koji je Kaznačić potpisao, to je "Risposta al sig. Milorado Medaković" u br. 28 od 10. veljače 1849. u kojem se Kaznačić brani od Medakovićeve napada u br. 13 *Novina Dalmatinskih, Horvatskih i Slavonskih* što list izdaje na talijanskom jeziku. Kaznačić je (poučen iskustvom *Zore dalmatinske*) isticao da hrvatske novine ne bi čitao nitko pa tako u Beogradu izlazi list *Der Serbe*, a u Zagrebu *Südslavische Zeitung*, oba na njemačkom jeziku. Postoji međutim niz nepotpisanih članaka koji se mogu pripisati uredniku, a on je u njima razvio svoje liberalne ideološke stavove i nazore.

U uvodu - "Introduzione" prvog broja on je istakao da je Dubrovnik malen, ali važan dio južnoga Slavenstva. Njegova povijest daleko je od sablje koja ne nosi ni razboritost ni slobodu. Kao i fiziokrati⁴⁶ Kaznačić je protivnik militarizma. On sreću i napredak očekuje jedino od uljuđenosti i veza s Evropom odnosno Italijom u kojima se je razvila dubrovačka kultura. Bio je i protiv municipalne sebičnosti smatrajući da oblici vlasti zavise od stupnja napretka naroda. *L'Avvenire* je dakle bio prije svega politički list koji se bavio gospodarstvom, ali se nije obraćao seljacima, što bi *Zora dalmatinska* bila željela,

⁴⁴ *Enciclopedia italiana di scienze, lettere ed arti*, XXVII, Roma, 1935, str. 292.

⁴⁵ (Anonymus), "Giovanni Augusto Kaznačić + 19. febbraio 1883", *Biblioteca storica della Dalmazia*, II, Dubrovnik, 1882-1883, str. 140-141.

⁴⁶ Protiv militarizma bio je pored ostalih i Ivan K r e l j a n o v i ć
A l b i n o n i, *Memorie per la storia della Dalmazia*, Zadar, 1809, sv. 2, str. 311 ff.
Vidi i I. P e d e r i n, "Fiziokratski pokret u Dalmaciji", *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 1984, br. 1-2.

preko svećenika, učitelja i činovnika, već naobraženim ljudima. U članku o gospodarskoj budućnosti Dalmacije "L'Avvenire economico della Dalmazia" Kaznačić je opazio slabost trgovine s Bosnom i pomorske trgovine koja nema zaštitu jake trgovačke mornarice, unutrašnje tržište, carinsku zaštitu ni kapitala potrebitog za razvoj industrije. Izlaz će se tražiti u poboljšanju poljodjelstva tako što će se ukloniti raspršenost zemljišnog posjeda, što su tražili još fiziokrati,⁴⁷ jer poljodjelstvo je neodvojivo od čudorednosti i rodoljublja. K tome će valjati dovesti profesore agronomije iz Toskane, pokrajine koja je fiziokratima bila uzorom.⁴⁸ Novo je u primjeni ovih fiziokratskih stečevina svijest o potrebi političke reorganizacije Dalmacije u kojoj će se nadići municipalna zatvorenost i svijest da je društvo organizam solidarnih članova što će izabrati pokrajinsku skupštinu da vodi Dalmaciju. Dalmacijom će pak upravljati znanstveno naobraženo činovništvo. U smislu liberalizma sloboda se svodi na kulturni progres, a taj se povjerava predstavničkom sloju nacije. Glavno pitanje napretka je napredak poljodjelstva i industrijalizacija.

U broju 3 od 19. kolovoza Kaznačić je pišući pohvalno o slavenskom kongresu u Pragu istakao da zemlje i narodi nisu vlasništvo vladara, da su neki narodi doduše nadmašili druge u naprednosti, ali da ih zaostali mogu dostići jer povlaštenih naroda nema, pa pisac traži ravnopravnost Slavena s Nijemcima i Madžarima u Austriji. U tom članku iskazao je simpatije za Poljake. U polemičkom članku o tome kako list *National* sudi o Slavenima - "Gli Slavi giudicati dal National" u br. 1 5. kolovoza zamjerio je što se svako slavensko rodoljublje uvijek crni kao posljedak ruskog utjecaja, a Jelačića da se crni kao hajduka. Rusija doduše buni Slavenc i pri tome se služi etničkim razlozima, no najvažniji je poljski i češki osjećaj nacionalne individualnosti, orijentacija poljskih i čeških liberala prema Zapadu protiv carskog despotizma i klerikalnog panslavizma. U ovom držanju protiv Rusije, a u prilog Poljske, Kaznačić je iznio liberalne razloge koje su u to doba iznosili i mnogi drugi liberali.⁴⁹

Rusija za Kaznačića dakle nije matični slavenski narod pa on u članku "La tribù-madre degli Slavi" - o materinskom plemenu Slavena ističe važnost staroslavenskog kod južnih Slavena kao zaštite od stranih presizanja što se nije

⁴⁷ Jerolim B a j a m o n t i, "Sopra i veri mezzi di promuovere l'agricoltura in Dalmazia", *Memoria lette nella general Riduzione della prefata Societa di Spalato del di 30. gennaio 1791*, str. 36.

⁴⁸ Toscana je uzor napredne poljodjelske zemlje za Ivana Dinka S t r a t i k a, *Sull' agricoltura della Dalmazia, Memoria presentata alla Societa Georgica dei Castelli di Trau li 18. aprile 1789*, str. 1; I s t i, *Idea e descrizione di una possessione ben tenuta nei Castelli di Trau spedita a quella Societa Georgica con lettera 21. giugno 1789*.

⁴⁹ Tako na pr. Vincenzo G i o b e r t i, *Del primato morale e civile degli Italiani*, Torino, 1925, str. 115; vidi u Rusiji despotisku nasilnost, protivništvo katolicizmu i slobodi koju ne valja pustiti na Bospor i u Perziju, zamjera joj ugnjetavanje Poljske.

sačuvalo u Poljskoj zbog pritiska latinizma, a ni u Rusiji zbog azijskih utjecaja. Slično kao i Ljubić Kaznačić smatra da su južni Slaveni potomci Pelazga, a ne doseljenici sa sjevera, pa se mnogi grčki mitovi mogu objasniti srpskim mitovima. Bilo je to ograđivanje od slavenofilskog pravoslavlja i carizma s naglašavanjem južnog Slavenstva i veze s antiknom civilizacijom slično kao i kod Ljubića. I. Čulić nije uzalud napisao u uvodu citirane karakteristike da je Kaznačić ravnodušan prema Rusiji, te da nema veza s pravoslavcima. Ovdje ga vidimo kao austroslavistu hrvatskog tipa s naglašavanjem južnoslavenske komponente u toj koncepciji. Pišući o hrvatsko-ugarskim odnosima u članku "La questione Croato-Magiara" Kaznačić je zamjerio Mađarima da žele pomadžariti Hrvatsku i uvesti Mađarski kao službeni jezik, Hrvati međutim nisu pobijeđeni narod. Potreba za individualističkim dostojanstvom liberalnog građanina prenosi se na političko-nacionalno područje pa Kaznačić želi vidjeti svoj narod kao slobodan čak i u povijesti.

Zanimljiv je članak o osnovnim načelima javne nastave u Austriji - "Sul progetto dei principi fondamentali del sistema dell'istruzione pubblica in Austria" (br. 11-17). Škola po Kaznačićevu mišljenju mora odgojiti čovjeka da bude građanin jer u školi se razvija pojam nacionalnog identiteta. Nijedna vlast ne bi bila moguća bez kulture koja ljude spaja u društvo jer vlast nije i ne može biti samo nasiljem. No ta kultura što prethodi vlasti mora biti prožeta vjerskim ćudoredem koje će biti univerzalno. Politika i vjera nisu kao kod drevnih naroda, niti je politika podređena Crkvi kao u srednjem vijeku, jer Crkva valja odvojiti od države i dati joj time univerzalnu slobodu uz oprez od pojave monstrozne civilne teokracije. Škola ne smije biti izraz vlasti, oruđe države i njezine prisile zbog toga država ne smije biti iznad Crkve i ne smije propisivati svećenicima kao nastavnicima moral koji će širiti, država nije ta koja će diktirati moralne norme. U Kaznačića dakle živi strah od državne svemoći i apsolutizma koji je liberalizam preuzeo baš od kršćanstva.⁵⁰ No on ne traži izlaz u jačanju Crkve kao opozicije državi, već u univerzalizaciji kulture koja će se laicizirati, u ustavnim slobodama, u smanjivanju jaza koji dijeli građanina od seljaka, ukratko u autonomiji škole i znanosti u koju se država ne smije miješati. Svakako i Crkva se mora osloboditi podređenosti državi koja potječe iz jozefinizma. Narod, koji plaća porez, mora biti u stanju da nadzire kako se taj novac troši. Bio je to konkretno razrađen pojam narodnog suvereniteta koji je teorijski uobličio John Locke što je djelovalo na dalmatinske fiziokrate. Poljodjelstvo i industrija su osnovica društva, hrvatski mora biti uredovnim jezikom, jezikom književnosti, ali i znanosti.

U školama po Kaznačićevu mišljenju valja posvetiti posebnu pažnju učenju klasičnih jezika, to je karakteristika svih liberalnih pokreta, no valja biti oprezan s otvaranjem stručnih škola da se ne bi iz njih razvio proletarijat,

⁵⁰ W.A. O r t o n, *Op.cit.*, str. 75.

anonimna masa, nesposobna da bude građanin, kako je to vidio Thomas Jefferson, to je opet stav koji Kaznačića čvrsto vezuje uz zapadne liberalne.⁵¹ Jer osnova društva su privatno vlasništvo i obitelj. On je protiv revolucionarnog ekstremizma kao kod Robesoierrea, za nj je liberalizam narodni suverenitet koji će narod naobraziti i napraviti boljim.

U članku "Austrija na prekretnici" - "L'Austria nel bivio" (u broju 27 od 13. veljače 1849) Kaznačić se nimalo ne veseli porazu Ugarske, već se pribojava njemačke hegemonije i centralizma, a k tome i Italije koja bi mogla postati opasnošću na Jadranu.

Kaznačić se dakle istakao kao liberal 1848/49. godine, ali slijedećih godina nije proganjan kao mnogi drugi liberali, dapače, poslije novog zakona o tisku od 27. svibnja 1852. predsjedništvo namjesništva je u Dalmaciji tražilo ljude koji će po svojoj kulturi, po poznavanju stranih jezika i po političkim osjećajima pomagati u ocjeni onog što se u nas piše i u ocjeni novina koje se uvoze, jer činovnici nisu imali dovoljno vremena, pa je 19. srpnja pozvala okružna poglavarstva u Dalmaciji da takve ljude predlože. Iz Dubrovnika su predloženi 4. kolovoza 1852. Ivan Gagliuffi, nadzornik dobrotvorne komisije, Ivan August Kaznačić, tada bolnički liječnik, Karl Körning, nastavnik njemačkog jezika i Giacomo Pini, okružni komesar.⁵² Nema znaka da bi se Kaznačić bio prihvatio te dužnosti, no ovaj prijedlog kaže da je odnos vlasti prema njemu bio povoljan. Godine 1855. upitan je za mišljenje u pitanju prijevoda austrijske himne na hrvatski.⁵³ Kad se radilo o tome da Ivan August Kaznačić postane ravnateljem dubrovačke bolnice predsjedništvo namjesništva je 22. studenog 1863. bilo mišljenja da njegovoj političkoj ličnosti, ali i osobnom poštenju nema prigovora, pa kako je on k tome najstariji, predložilo ga je za to mjesto, pa je 15. prosinca ministarstvo iz Beča poslalo namjesniku Lazaru Mamuli rješenje o njegovu imenovanju.⁵⁴ Kaznačić je u to doba već bio toliko markantna književna ličnost Dubrovnika da Ida von Düringsfeld nije propustila uvrstiti dvije njegove pjesme u malu antologiju dubrovačkog pjesništva u kojoj su se pojavile još pjesme Meda Pucića, Mata Vodopića i Paska Kazalija,⁵⁵ no Kaznačić se ipak odlučio odreći književnosti kao zanimanja i prikloniti se medicini. Dakako, bilo je teško biti profesionalnim književnikom ili učenjakom u doba nerazvijenog knjižarstva (a kad nije), pa se Kaznačić odlučio za zanimanje liječnika koje mu je ostavljalo još i

⁵¹ *Ibid.*, str. 35.

⁵² Historijski arhiv u Zadru, Pres. spisi 1852, XI/2/2 993 i 1299

⁵³ Naprijed citirani nekrolog, str.139.

⁵⁴ Hist. arhiv u Zadru, pres. spisi 1863, II/L/L 1576.

⁵⁵ "Aus Dalmatien", Prag, 1957, sv. III, str. 218. Ova mala antologija sastavni je dio ove knjige.

vremena za književnost i znanost. Ta okolnost pokazala se kao prednost za nj i njegov rad. Jer velika je razlika kad netko piše pjesmu ili neki drugi sastav želeći s tim dobiti neko mjesto ili unapređenje ili kad piše jer je to unutrašnji diktat njegove ličnosti. Šime Ljubić na pr., koji je krenuo putem znanstvenog profesionalizma poslije proganjanja koja je doživio pedesetih godina,⁵⁶ pisao je bez sumnje po unutrašnjem diktatu ličnosti, no neke radove je napisao i da bi dobio neko mjesto koje je napokon i dobio, a to je dalo stanovite kontradikcije u njegovu djelu. Kaznačić je doduše napisao manje od Ljubića, kod njega se ne opaža ona žarka strast za istraživanjem i objavljivanjem ali je on od njega samostalniji, on piše okružen nekim dostojanstvom. Ljubić radi danju i noću, pravi greške, nastoji objaviti što više, pada žrtvom plagijatora, nervozan je, često i ogorčen, uvijek želi nešto što neće dobiti, napadaju ga, on se brani. Kaznačić je odmjeren, miran, izgleda lijep, što je o njemu zapisao još Innocenzo Čulić, radi kao da neće, radi malo, ali zna napisati pravu riječ u pravom času, nikad nije ni s kim u sukobu, on je skladan, taktičan, mudar, pravi Dubrovčanin, a njegov časni karakter ističe i Visković (u navedenom prilogu, str. 121).

God. 1856. izlazi u Zadru zbirka njegovih članaka objavljenih u *Osservatore dalmato* kao "Studi critici". Ti članci napisani su u obliku pisama Pasku Kazaliju o kulturnim pitanjima Dalmacije s kritičkim opažanjima o novim publikacijama. Tu Kaznačić žali zbog nepostojanja književnog tržišta kod nas, književna proizvodnja jednog grada nepoznata je drugom, žali zbog nedovoljne aktivnosti muzeja i knjižnica, zbog propadanja arhivske građe pa se pridružuje Ljubićevu zahtjevu u uvodu *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia* (Beč, 1856) da se takve ustanove osnuju odnosno prošire i centraliziraju. Kaznačić cijeni rad Josipa Ferrarija Cupillija kojeg vidi kao poštenog znanstvenika i marljivog čovjeka što od svog rada ne očekuje osobitu korist, već želi pomoći svom zavičaju. Takav je bio i Kaznačić. Kaznačić žali i zbog razlike u pismu kod nas, koje također otežava stvaranje općeg književnog tržišta i traži osnivanje katedre za hrvatski jezik. U recenziji Milakovićeve *Poviestnice Cernegore* on opisuje pisca kao Njegoševa tajnika kojem je ovaj omogućio rad u važnim arhivima na Cetinju i u Mlecima. On širi kulturu u Crnoj Gori, no u tome ga ometaju česti ratovi koji su za Kaznačića oblik barbarstva, ali ipak pozitivnih jer je njihov rezultat sloboda. Kaznačić cijeni sposobnost vladika da brane slobodu svoje male zemlje i opisuje njihov diplomatski rad na ruskom i pruskom dvoru, ali tu ne ističe vjerske ni etničke razloge, slobodna država za Kaznačića je samo okvir u kojem će se slobodno razvijati kultura. Tako se Kaznačić povoljno izražava o mletačkim intervencijama protiv Turaka, a na strani Crne Gore, povoljno se izražava o Napoleonu i o Francuskoj revoluciji, također i o Karađorđu, ali nalazi da Dubrovčani ipak nisu pogriješili što su gradska vrata otvorili Francuzima, a ne

⁵⁶ O Ljubiću spremam poseban rad.

Rusima i Crnogorcima koji su poharali Konavle. Kaznačić je dosljedno za zapadnu orijentaciju Dubrovnika pri čemu Zapad za nj znači isto što i liberalizam. U Rusiji vidi pak samo reakcionarni carizam.

U prilogu o izletu u Omblu "Una gita nell'Ombla"⁵⁷ Kaznačić zapravo popularizira baladu Petra Bunića koju jedan putnik recitira na brodu. Kaznačić je prevodi na talijanski i dovodi u kontekst s krajolikom i ljetnikovcem Sorgo koji opet uspoređuje s mletačkim ljetnikovcima.

U članku "Nešto o Dru. Gjuri Higji" (Hidži)⁵⁸ Kaznačić opisuje Higju kao liječnika, a "Ijekarstvo" nije običan zanat, ono traži osim znanja još i milostivo srce. No Higja osim medicine njeguje još i latinsko pjesništvo pa je njegova zasluga da "ovaj mali gradić usporedi se s najobrazovanijim mjestima zapadne Europe, te će u njoj ime Higjino pristojnu zadobiti slavu". Mana je ove biografije što je prešla u autobiografiju, no baš to nam kaže motivaciju Kaznačićeva rada. On nije pisac koji stvara književno tržište, integrira ga, ide za dizanjem kvalitete i vezivanjem hrvatske znanosti i književnosti s evropskim tokovima, on ide za tim da razvije mit Dubrovnika i da osigura njegovo članstvo u Evropi kao kulturnom i liberalnom političkom svijetu.

Te godine (1872, pa opet 1882) izišla je u Dubrovniku njegova antologija *Vienac gorskog i pitomog cvietja, Hrvatsko-srbska pjesmarica*. Naslovom i kompozicijom Kaznačić je tražio slogu Hrvata i Srba svjestan da bi bez toga upao u provincijalnost. Tek mana je antologije da su hrvatski pisci u njoj mnogo jače zastupljeni, očito s razloga što je Kaznačić smatrao da je Hrvatska bitnija i znatnija u južnoslavenskoj zajednici, a to je mana koja mu se, dakako, ne može ozbiljno zamjeriti. Kaznačić je bio pouzdanik hrvatskih pisaca, koji su iz Zagreba putovali Dalmacijom još pedesetih godina, kad mu se obraćao Ivan Kukuljević Sakcinski i oslanjao se na njegovo poznavanje Dubrovnika, sve ako i nije bio uvijek posve zadovoljan.⁵⁹ On to i ostaje i sve se više zadubljuje u rad na prošlosti svoga grada koja nije lokalna, već uvijek ima svoje nacionalno, hrvatsko i evropsko značenje. U to doba Franjo Rački kao predsjednik Akademije i Josip Torbar kao njezin tajnik 22. listopada 1873. mole namjesništvo u Zadru da Kaznačiću kao "pouzdaniku Jugoslavenske akademije" dopusti rad u dubrovačkom arhivu što mu je okružno

⁵⁷ *Annuario dalmatico*, I (1859) Split, str. 198-204.

⁵⁸ *Programma dell'IR ginnasio superiore di stato in Ragusa alla fine dell'anno scolastico 1871-1872*, Dubrovnik, 1872, str. 55-56.

⁵⁹ Trpimir Matić, "Ivan Kukuljević i narodno-politički razvitak Dalmacije", *Ilist. zbornik*, XXVII-XXVIII (1974-75) str. 85-86. Ivan Kukuljević spomenuo je sastanak s Kaznačićem u "Putnim uspomnama, Iz Dubrovnika, Kotora, Arbanije, Krfa, Italije", *Vienac*, IV (1892) br. 30, str. 480. Kukuljević se na prolasku kroz Dubrovnik sastao s Medom Pucićem, Kaznačićem, mihom Klaićem i Matom Vodopićem u Ilijinoj Glavici, ljetnikovcu Meda Pucića.

poglarstvo u Dubrovniku 27. listopada iste godine i dopustilo.⁶⁰

God 1875, izlazi u *Vijencu* (br. 45) njegov rad "Prošlost Dubrovnika" u kojem Kaznačić opisuje Dubrovnik kao grad pomorstva i radinosti čime je on mnogo mogao reći građanskom mentalitetu što se razvijao u liberalnim sedamdesetim godinama. Kaznačić je izgrađivao demokratski mentalitet kad je opazio da se u starom Dubrovniku ide za blagostanjem sviju, a ne samo jednog sloja. No Kaznačić opisuje Dubrovnik kao grad na neposrednoj granici istoka; istok, tu se on poziva na Idu von Düringsfeld, počinje u dubrovačkim predgrađima, no sam Dubrovnik stožer je Zapada, a k tome grad o kojem moraju voditi računa Bizantinci, Rim, Mlečiči i Španjolci. Ovim člankom Kaznačić je sazdao sliku Dubrovnika kao nacionalnog, hrvatskog mita, koji je istodobno nacionalan i evropski, a k tome i demokratski.

Kaznačić je nastavljao sa svojim zanimanjem za dubrovačku starinu pa je 1877. imenovan konzervatorom za Dubrovnik.⁶¹ Kad je 1878. pokrenut časopis *Slovinac* napisao je (u br.8) članak "Arheologija". To je članak o Dubrovačkom arhivu u kojem je on istakao njegovo bogatstvo nastalo trgovinom s dalekim krajevima. On poziva na njegovo čuvanje, jer poslije pada Republike vlast se o arhivu slabo brinula pa su mnoge arhivalije propale, a 1832. su neke odnesene u Beč. Potom je Kaznačić dao pregled učenjaka koji su u tom arhivu radili, to su Pavle Karan Tutković (1840), pa Ivan Kukuljević-Sakcinski, Medo Pucić, Fran Miklošić, Rudolf Eitelberger, Baldo Bogišić, Franjo Rački, Petar Matković, Ivan Tkalčić. Nažalost se za sadržaj arhiva još ne zna vlast ga zapušta, a trebalo bi izraditi inventare i izdavati gradu. Ovim radom Kaznačić se uz Račkoga, Kukuljevića, Pucića i Ljubića svrstao među prve koji su radili u dubrovačkom arhivu u XIX.st.

God. 1881. izlazi u Dubrovniku zbirka njegovih članaka ranije objavljenih u časopisima kakvi su *Epidauritano*, pa *Letture di famiglia* u Trstu, *Rivista dalmata* i dr. pod naslovom *Alcune pagine su Ragusa*. U uvodu, napisanom u kolovozu 1881. Kaznačić objašnjava motivaciju svog rada. Živeći u burno doba, kad su se temelji društva potresli, on je vidio kako rastu i nestaju toliki nosioci novih ideja pa ih želi opisati ako su djelovali na zbivanja njegova grada. Dubrovnik svoju povijesnu važnost i veličinu duguje upravo trgovini pa je tako dubrovački trgovac Mato Luccari mogao u Bosni kraljevski ugostiti kralja Sigismunda i srpskog despota Stefana poslije njihova poraza kraj Semendrije i pozajmiti im čak 15000 dukata. Miho Pracat, trgovac i pomorac, ostavio je svom gradu basnoslovno bogatstvo. Dubrovnik Kaznačić svrstava odlučno na Zapad, opet pozivom na Idu von Düringsfeld. Trgovina je potakla razvoj zanatstva i uređenih

⁶⁰ Hist. arhiv u Zadru, pres. spisi, 1873, II/2/3 1726.

⁶¹ *Ibid.*, 1877, 110 VI/3/1 Spis je izgubljen, no ostaje bilješka u Präsidial-Indexu 1877.

građanskih prilika koje zasnjeđuju dubrovački statut kao emanacija zakonodavnog duha koji je prođimao Evropu. Dubrovnik je bio među prvima koji je zabranio trgovinu robljem, osnovao sirotišta. Ovakva kultura mogla je cvasti jedino u trajnom miru, blagostanju, ali i mudrim zakonima. U ovom radu Dubrovnik se jasnije nego u članku u *Vijencu* pojavljuje kao liberalni mit rada, slobode i zakonitosti izražene u trgovini, potom političke stabilnosti vezane uz gospodarsku. No Kaznačić, to je vrlo karakteristično za kozmopolitski raspolođeni kraj XIX. st., izgrađuje Dubrovnik ne samo kao hrvatski mit i "slavensku Atenu", već i kao mit evropske diplomacije pa tako Dubrovnik zaštićuju španjolski, francuski i napuljski kraljevi, Ugarska i Bizant, a osobito papa. Dubrovčani su vrlo dobri katolici, no taj katolicizam nije pitanje odnosa prema zagrobnom životu, već prema kulturi pa su dubrovački samostani zapravo kulturne ustanove. To je sasvim građanski i liberalni odnos prema Crkvi.

Ovakav Dubrovnik, nacionalni, kulturni i kozmopolitski mit⁶² u isto doba, bio je možda malo prevelikog formata za dosta uski nacionalni okvir Hrvatske koji je šezdesetih i sedamdesetih godina izgrađen uz gotovo ksenofobno odbacivanje kozmopolitizma kakav se propovijedao za apsolutizma. To je dovelo do stanovitih teškoća u recepciji toga mita, pa je Dubrovnik sedamdesetih godina postao liberalni hrvatski mit, ali samo po kultu gradske samouprave, slobodne trgovine i zakonitosti, ne po kultu međunarodne diplomatske mudrosti koja nije odgovala mladom i borbenom hrvatskom građanstvu sedamdesetih godina.

Kaznačić se međutim bavio proučavanjem sudjelovanja Dubrovnika i Dubrovčana u razvitku evropske uljudbe pa je u članku "La grotta del Mago Bete presso Ragusa" u istoj zbirci opisao rad matematičara Marina Getaldića kojeg su njegovi sugrađani smatrali čarobnjakom, dok je on, tako Kaznačić, bio pretečom Galileja u opažanjima o gravitaciji, Descartesa u primjeni algebre i Newtona s publikacijama o dugi. Shvaćanja o sudjelovanju Dubrovčana u evropskoj uljudbi Kaznačić je preuzeo od Sara Crijevića, njegova biografskog djela *Bibliotheca Ragusina* i drugih djela dubrovačke biografike, tog važnog dubrovačkog poluknjiževnog roda koji je brojnim Dubrovčanima, što su zbog studija odlazili u Italiju, nastojao ucijepiti svijest o vlastitom kulturnom identitetu da se oni u Italiji ne bi izgubili, te da bi Dubrovnik s njima mogao računati.

U radu "Bibliografia d'un istoria d'amore" Kaznačić je istražio povijest motiva Kazalijeva djela *Lopudska sirotica*, a to je bila kasnije mnogo kritizirana metoda tadašnje književne znanosti. U prilogu "I Canti popolari de'Ragusei" on je opisao dubrovački folklor kao zajednički s ostalim južnim Slavenima, a onda je prikazao zanimanje za taj folklor u Francuskoj i Italiji, rad Adama Mickiewicza

⁶² Njegov kozmopolitizam ističe I. V i s k o v i ć, *Op.cit.*, str. 128; Albert H a l e r, *Novija dubrovačka književnost*, Zagreb, 1944 ističe potrebu Kaznačićevu da osvjetli dubrovačku prošlost i preda je potomstvu.

koji predaje o slavenskim jezicima i književnostima u "College de France" 1840-1842, Pucićeve prijevode naših narodnih pjesama na talijanski 1840. i Tommaseovo populariziranje našeg folklora u Italiji.

U životopisu prirodoslovca Luka Stullija on je razvio lik učenjaka kakav se začeo s Likom Josipa Ferrarija Cupillija. Luka Stulli voli znanost zbog same znanosti i zato jer je znanje bitno u njegovu postojanju, njegov život je žrtva za dobro svijetu. Njegov evropski značaj on je istakao time što je napisao da je Stulli prvi opazio životinjski magnetizam koji je kasnije opisao Galvani.

Kao sa životopisom Marina Getaldića Kaznačić i s ovim životopisom djeluje potvrdno prema širenju napretka i pobijanju neznanja. No kao liječnik Stulli opaža bliski odnos koji sjedinjava i jača znanost i umjetnost. To nam kaže i njegov odnos prema medicini. On nije specijalističan kao odnos mnogih liječnika danas, radije je tradicionalističan, jer stara medicina, npr. padovanska medicina u XV. st. i kasnije, bila je zapravo odnos prema svim prirodnim znanostima, napose prema astronomiji, jer se vjerovalo da pojedini planeti vladaju pojedinim organima u smislu astroloških učenja.

U Kaznačićevim su se radovima, kako vidjesmo, često znali pojaviti elementi što su govorili o njemu samome. No u svom radu o četrdesetiosmoj - "Il cataclisma del quarant'otto e la stampa a Ragusa" on je pisao memoarski u tome što je opisao sebe u velikim i presudnim situacijama kod uređivanja lista *L'Avvenire*.⁶³ Pošto je prikazao pokretanje časopisa, reproducirao program na napad Milorada Medakovića što smo najprije prikazali, on je istakao kako je *Journal de Constantinople* u bilješci 1849. istakao protucaristički karakter tog časopisa pa je bilo vrlo nezgrapno i neumjesno od Giuseppe Valentinellija što ga je optužio s panslavizma.⁶⁴ Kaznačić je tu izrekao i svoj politički *credo* u mišljenju o Dubrovniku, svom gradu koji je on više od svega ljubio. Dubrovnik je slavenski, a prvi korak prema njegovu sjedinjenju s južnim Slavenstvom bit će njegovo sjedinjenje s Hrvatskom. Bio je to dakle potvrđan odnos prema Jugoslaviji, ali u okviru Hrvatstva, stav koji će ostati trajna stečevina naše nacionalne ideologije do u naše dane.

U prilogu "Damijano Giuda e i Conti veneti a Ragusa (1204)" on je preveo ulomak iz djela Luja Crijevića Tuberona *De origine et incremento urbis Rhacusine* koje je 1790. izdao Miho Sorgo u Dubrovniku. U tom ulomku priča se o tiraniji Damjana Jude i mudrom načinu kako su ga se Dubrovčani oslobodili. Njegov zet Petar Benešić nagovorio ga je da na ručak pozove mletačke poklisare koji su tobože putovali u Carigrad, da ih poslije ručka otprati do njihova broda. Na

⁶³ André M a u r o i s, *Aspects de la Biographie*, Paris, 1929, str. 138. To je značajka memoarskog stila.

⁶⁴ Giuseppe V a l e n t i n e l l i, *Bibliografia della Dalmazia e del Montenero*, Zagreb, 1955, str. 62.

kraju ga je namamio na sam brod, gdje je Damjan svladan, a mletački brod s tobožnjim poklisarima otplovio je s njim. Na taj način Benešić je očuvao slobodu Dubrovnika, ali i njegovu nezavisnost od Mletaka, a to ne bi bio uspio da su Mlečići Damjana svrgli.

Ovaj rad preporučao je Josip Modestin⁶⁵ zauzevši kritički stav prema liku Damjana Jude. On je zaključio da su Mlečići imali u Dubrovniku svoju stranku, a Damjan Juda bio je na čelu njima protivne stranke. Valja dakle brisati iz njegove osobe žig silništva i izdajstva kojim su ga žigosali dubrovački pisci. Tu Modestin ne spominje Kaznačića, a trebao je, jer baš ovaj rad najbolje zasnjeđuje koliko je mit dubrovačke slobode igrao ulogu u hrvatskoj liberalnoj narodnjačkoj ideologiji. No Modestin, koji piše u postliberalnom razdoblju, više je zaokupljen pitanjem nezavisnosti nego li demokracije. Kaznačić također sumnja u Damjanovo silništvo, pa dopušta da bi Damjan mogao biti nešto poput pučkog tribuna koji je postradao u sukobu s vlastelinima što su tlačili puk. Kaznačić je dakle zaokupljen pitanjem nezavisnosti, ali i demokracije samog društva. I napokon u članku "Feste popolari a Ragusa" Kaznačić je opisao propadanje i nestajanje starih dubrovačkih svetkovina vezanih za život dubrovačkog državnog organizma kojeg više nema, pa je tako i stari Dubrovnik nešto što je zauvijek prestalo postojati.

U godini njegove smrti izišao je njegov rad o parnici Izaku Jesurunu u Dubrovniku.⁶⁶ Razlog za objavljivanje tog rada i dokumenata o procesu Kaznačić je iznio u uvodu, bilo je to nepojmljivo i još uvijek prošireno praznovjerje da Židovi trebaju kršćansku krv za svoje obrede. Zbog toga je u Tizla Esslaru u Ugarskoj ubijena Židovka Esther Salymossi, a 1856. je u Rovigu u Italiji osuđena jedna djevojka jer j potvorila nekog Židova da ju je oteo i uzimao njezinu krv iz žila za židovske vjerske obrede.

Nadalje je u uvodu Kaznačić opisao progone Židova od XIII. st. protiv kojih ustaju pape Grgur IX, Innocenzo IV. i Aleksandar VII. Proces Izaku Jesurunu 1622. u Dubrovniku spada u intelektualne aberacije prouzročene vjerskim fanatizmom koji nije svojstvo samo jednog doba, već se ciklički obnavlja. Tako se dogodilo da je 1622. u Dubrovniku nađena mrtva neka djevojka u kući neke sumnjive žene koja je na nagovor drugih potvorila Izaka da ju je nagovorio na zlodjelo pa je Izak podvrgnut mučenjima i osuđen. Izak je žrtva neprosvijećenosti i fanatizma, tako njegovi tamničari zabranjuju njegovim istovjercima da mu u tamnicu nose hranu i daju mu lošu hranu, k tome i hranu koju Židov ne smije jesti da ga još više ponize. No on podnosi muke Božjom pomoći (*per l'Iddio grazia*), zaziva ime Svevišnjega (*invocato nome nell'Altissimo*) i izdrži. Međutim poslije osude i općeg progona Židova, Izaku nose hranu u tamnicu milosrdni kršćani, a kad

⁶⁵ "Damjan Juda, knez dubrovački", *Vienac*, XXIII (1891) br. 6, str. 89-91.

⁶⁶ "Processo d'Isach Jesurum nel 1622", *Biblioteca storica della Dalmazia diretta da G. Gelcich*, libro 4, Monografie II, Ragusa 1882-1883, str. 6L-94.

ga napokon pomiluju, raduju se Židovi, ali i kršćani.

Kaznačić ustaje protiv antisemitizma sa stajališta vjere u znanost, prosvijećenost, ali i uz vjeru u nefanatično kršćanstvo pa se vjera u Boga ne zaustavlja na katoličkoj zajednici, već prožimlje i židovsku, dapače, kršćani i Židovi na kraju se sreću i bratime u toj vjeri. Tu je Kaznačić blizak Ernestu Renanu, a suprotstavlja se francuskom klerikalnom antisemitizmu osamdesetih godina, nešto kasnijem djelu Edouarda Drumonta *La France juive* (1886) (Židovska Francuska) koji je uz Maurice Barèsa i Charlesa Maurrasa anticipirao aferu Dreyfuss 1894. godine i kasnije fašističke pokrete.⁶⁷

Kaznačićev rad se razlikuje od Renanovih stavova jer ne traži udaljšavanje kršćanstva od židovstva i vraćanje arijskim rasnim idealima. Etnička pitanja uzmiču kod njega uvijek pred pitanjima demokracije.

Ovaj rad imao je kod nas odjeka pa je Franjo Rački iste godine objavio rad "Antisemitizam u Dubrovniku god. 1622".⁶⁸ Prepričavši zgodu i povijesni okvir antisemitizma kao posljedice predrasuda i vjerskog fanatizma Rački je zaključio da kod nas, dakle u Dubrovniku, antisemitizma pravo nije ni bilo, drugdje bi se ovakav slučaj bio završio pogromom, a u Dubrovniku ne, jer je Dubrovnik bio slobodan pa je državna vlast postupila onako kako bi postupile i druge vlasti u "najizobraženijih zemljah". Antisemitizam je dakle u suvremenom društvu moguć jedino tamo gdje nema demokracije.

Zanimljivo je međutim da je Rački spomenuo Kaznačića tek u malo bilješci na kraju. Kaznačić je međutim bio čovjek čije su se ideološke stečevine preuzimale, no on sam nije prihvaćen. Sedamdesetih i osamdesetih godina hrvatske su se znanstvene prilike organizirale centralistički u Zagrebu preko Matice hrvatske i ideološki disciplinirane skupine u koju Kaznačić nije spadao. Kukuljević mu se obraćao, no on ga nije slušao kako je to pokazao Trpimir Macan na naprijed navedenom mjestu. Ne da bi on bio protivnik Kukuljevićevih ideja, daleko od toga, no Kaznačić je bio gospodarski nezavisan, a njegova ličnost imala je siguran oslonac u nezavisnoj tradiciji njegove obitelji i bogatom kulturnom naslijeđu svog grada. Tako je Kaznačić kao čovjek ostao izvan ideološkog i znanstvenog pokreta svog doba koji je njegove stečevine, ideološki mit dubrovačke slobode preuzimao ali je njega prešućivao.

Kaznačić je umro 18. veljače 1883. Dubrovnik mu je priredio veličanstveni sprovod za kojim su išli đaci, jer on je bio nastavnikom higijene na gimnaziji i pomorskoj školi, osoblje bolnice, građanske i vojne vlasti, svećenstvo, zastupnici pravoslavne i židovske općine. Zadušnice mu je otpjevao biskup i književnik Mato Vodopić u crkvi Male braće, a nekrolog na grobu mu je izrekao

⁶⁷ Ernest N o l t e, *Der Faschismus in seiner Epoche, Die Action Française, Der italienische Faschismus, Der Nationalsozialismus*, München, 1953, str. 77,83,85.

⁶⁸ *Vienac*, XV (1883) br. 1, str. 9-10.

profesor Castrapelli.⁶⁹

Slovinac je osim dva u bilješkama spomenuta nekrologa objavio i treći u kojem je Kaznačić opisan kao poštovan čovjek, liberal i rodoljub, a objavio je još i nekoliko pjesama njemu u čast.⁷⁰

Kaznačić je doživio što je malo koji pisac doživio, postao je likom pripovjetke Ide von Düringsfeld "Milena" (Leipzig 1863).⁷¹ Tu se pojavljuje Milenin zaručnik, doktor Agostino Subich, južnoslavenski rodoljub koji govori talijanski, uređuje hrvatski časopis, a onda uređuje talijanski časopis pa govori hrvatski da bi bio jednako vješt na oba jezika. On je kao svi Dubrovčani što studiraju u Beču i Padovi ostao poseban tip, skladan, odmjeren, ironičan i hladan. Vrativši se iz Padove u Dubrovnik ljenčario je za što je bio vrlo sposoban kao svi mladi Dubrovčani. Tek kasno se prisjetio da je studirao medicinu, kanio se književnosti, vratio u Padovu i postao doktorom. Kaznačić nije bio u dobrim odnosima s Idom von Düringsfeld i o njoj je pisao ironičnu recenziju zamjeravajući joj mnoge propuste u opisu Dubrovnika,⁷² pa je u naprijed spomenutom anonimnom nekrologu iz *Biblioteca storica della Dalmazia* ova pripovijetka opisana kao njezina osveta. No iz pripovijetke se ipak vidi da je Kaznačić "lijen", a tako ga je opisao i Čulić, da čeka pravi čas za pravu riječ, taj čas dolazi i on pravu riječ kaže bez nerveze, a i to da je on bio čovjek o kojem se nije moglo šutjeti ako se govorilo o Dubrovniku.

⁶⁹ (Anonymus), "Dr. Ivo August Kaznačić", *Slovinac*, VI (1883) br. 6, str. 99.

⁷⁰ M.K. "Dr. Ivan August Kaznačić", *Slovinac*, VI (1883) br. 11, str. 174, V(id) V(uletić) V(ukasović), "Nad grobom Ivana Augusta Kaznačića", *Slovinac*, VI (1883) br. 7, str. 108, A.P., "Prilikom smrti Iva Doktura Kaznačića, naricanja", *ibidem*, "Nad grobom Dra. Ivana Augusta viteza Kaznačića, Dubrovčanina naučnjaka, pjesnika i književnika, Sonet", Prijatelj J(ovan) Sundečić, VI (1883) br. 8, str. 125.

⁷¹ O ovoj pripovjetki Ivan P e d e r i n, "Hrvatska, osobito njezino primorje, te Hrvati i Balkan u njemačkoj lijepoj književnosti", *Radovi Zavoda JAZU u Zadru*, sv. XXVI (1979) str. 133-135. U naprijed češće citiranom nekrologu kaže se da se Kaznačić pojavljuje kao lik u drami Heinricha von Littrowa Xantippe, *Schauspiel in einem Aufzuge*, Beč, 1880. Pregledao sam tu dramu i nisam našao lik koji bi me podsjetio na Kaznačića. Ako bismo u svjetskoj literaturi tražili drugi primjer da se pisac pojavljuje kao lik romana onda se možemo sjetiti novele Konrada Ferdinanda Mayera, *Die Hochzeit des Mönches* u kojoj okvirnu pripovijetku pripovijeda Dante Alighieri.

⁷² *Studi critici*, Zadar, 1856, str. 10,25.

*Ivan Pederin: IVAN AUGUST KAZNAČIĆ: AS A POET, LITERARY CRITIC,
HISTORIAN AND TRIBUNE OF THE PEOPLE*

S u m m a r y

Ivan August Kaznačić began by writing biographies in which one feels a strong orientation towards literary criticism. Afterwards, while studying medicine in Padova, he published a number of texts in the Triestian journal "La Favilla".

During the 1840ies he edited "Zora Dalmatinska" but there he could not play an important role because his position of editor in the pre-April period was insignificant - the editor being no more than a printer's assistant. Later he returned to Dubrovnik where he edited the political paper "L'Avvenire" whose pages strongly expressed a liberal ideology. His editorial activities ceased with the coming of absolutism which inaugurated a new period in his life. I.A. Kaznačić completed his medical studies and became a physician, and as such devoted himself more and more to the study of the history of Dubrovnik, doing research in the archives of Dubrovnik to which not everybody had access. As a historian, he created the myth of Dubrovnik's freedom that played a significant part in Croatian political ideology and literature during the liberal 1870ies.

The article is a biography, to be more precise, a biography of Kaznačić's literary and scientific achievement. It is a biography whose intention is to partially rehabilitate the biographical method which has been almost wholly rejected as a method in historical and literary studies.